

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידעת הארץ

בעקבות רב אלוף מוטה גור – ממשחררי הר הבית וירושלים
גבעת התחמושת, "סמטת המוות", מוזאון רוקפלר, גשר הסיירת-האנדרטה לזכר הצנחנים,
שער האריות, רחבת הכותל

**"אנחנו יושבים על הרכס שצופה לעיר העתיקה ועוד מעט אנחנו עומדים
להיכנס אליה – העיר העתיקה של ירושלים שמאז כל הדורות
חולמים עליה ושואפים אליה"**

(מוטה גור, מתוך הפקודה לתחילת תנועה לכיבוש העיר העתיקה במלחמת ששת הימים, בתוך: [ויקיציטוט](#))

[הכותל המערבי](#), בתוך: ויקיפדיה

מאת: **מרים שרון ועופר מנדלוביץ'**

עיבוד ועריכה: **רונית בין**
עריכה לשונית: **אפרת חבה**

תשע"ז, 2017

רחוב הנביאים 30, בניין ארלדן ירושלים, 91911, טל': 02-5603190/1, פקס': 02-5602054
inbalba@education.gov – אגף של"ח וידעה"א

קובץ זה מכיל קישורים גם לאתרים חיצוניים לאתרי משרד החינוך.
תוכן אתרים אלו, לרבות הפרסומות שבו, הוא באחריות בעלי האתרים ואינו באחריות משרד החינוך.

פנימי, לא להפצה

בעקבות רב אלוף מוטה גור – ממשחררי הר הבית וירושלים

גבעת התחמושת, "סמטת המוות", מוזאון רוקפלר, גשר הסיירת-האנדרטה לזכר הצנחנים, שער האריות, רחבת הכותל

"אנחנו יושבים על הרכס שצופה לעיר העתיקה ועוד מעט אנחנו עומדים להיכנס אליה – העיר העתיקה של ירושלים שמאז כל הדורות חולמים עליה ושואפים אליה"

(מוטה גור, מתוך הפקודה לתחילת תנועה לכיבוש העיר העתיקה במלחמת ששת הימים, בתוך: [ויקיציטוט](#))

מרדכי (מוטה) גור (1930-1995) נולד בירושלים, התחנך בתיכון ברחובות ובגיל 13 הצטרף לשורות

מוטה גור, מתוך: ויקיפדיה

מוטה גור – חדשות מן העבר, יוטיוב

ההגנה וכיהן בה בתפקידים שונים, בהם מפקד גדנ"ע.

גור התנדב לפלמ"ח והיה לוחם ומפקד כיתה. הוא לחם במלחמת העצמאות כמפקד יחידת ג'יפים בגדוד הפשיטה התשיעי, ובמהלכה מונה למפקד מחלקה (מ"מ) בגדוד שהשתייך לחטיבת הנגב. הוא התנדב לצנחנים, שירת כמפקד פלוגה (מ"פ) תחת פיקודו של אריאל שרון, ופיקד עליה במבצעים ובפעולות תגמול. באחת הפעולות, נפצע וזכה לעיטור העוז.

בהמשך, מונה למפקד של גדוד הנח"ל המוצנח, בתפקיד זה השתתף

ב"מבצע קדש" וצנח עם יחידתו ב"קרב המיתלה". ב-1957, התמנה לסגן

מפקד יחידות הצנחנים. ב-1961, קיבל את הפיקוד על חטיבת גולני, ובתפקידו זה פיקד על פעולת התגמול בנוקייב.

ב-1965, מונה למפקד חטיבה 55, חטיבת מילואים של הצנחנים, ובראשה יצא

למלחמת ששת הימים. החטיבה הייתה אמורה להשתתף במערכה בסיני, אך

הועברה לירושלים. לאחר רצף של קרבות קשים, בהם הקרב בבית הספר

לשוטרים והקרב בגבעת התחמושת, שחררה החטיבה את ירושלים המזרחית, ובכללה את הכותל

המערבי. הוראתו של מוטה גור לנהגו בכניסה לחומות העיר העתיקה דרך

שער האריות: "סע, בן צור, סע!", כמו גם הכרזתו הנרגשת בסוף הקרב כי

"הר הבית בידינו", נחרתו בזיכרון הקולקטיבי הישראלי של מלחמת ששת

הימים.

מסלול הסיור משקף את סיפור הקרבות במלחמת ששת הימים בחלקה הצפוני של ירושלים: גבעת

התחמושת, סמטת המוות בדרך שכס, מוזאון רוקפלר, שער האריות, העיר העתיקה והכותל. סיפורו

של מוטה גור הוא גם סיפור חלקו של כל אחד מהצנחנים בשחרור ירושלים.

בהמשך הקריירה הצבאית שלו, מונה מוטה גור לאלוף פיקוד הצפון לשתי קדנציות. באפריל 1974, מונה

מוטה גור לרמטכ"ל (אפריל 1974-אפריל 1978).

מוטה כתב ספרי ילדים על עלילות הצנחנים, בהם "[עזית הכלבה הצנחנית](#)", כי האמין שבאמצעות

הספרים יוכל להנחיל ערכים ומוטיבציה לשרת את העם ואת המדינה.

לאחר שהשתחרר מצה"ל, בתום כהונה בת ארבע שנים כרמטכ"ל, פנה גור לתפקידים שונים בחיים

האזרחיים וכן לחיים פוליטיים. הוא כיהן כחבר כנסת וכסגן שר הביטחון.

בשנת 1995, מחלת סרטן שעמדה להכריעו הביאה להחלטתו לסיים את חייו. מוטה גור היה בן 65 במותו. הוא נקבר בחלקה הצבאית בקריית שאול בתל-אביב.

רקע למלחמת ששת הימים בגזרת ירושלים

הקרב בין הלגיון הירדני ובין צה"ל על ירושלים במלחמת ששת הימים התחולל ב-72 השעות הראשונות של המלחמה. המטרה העיקרית של צה"ל הייתה למנוע את נפילת מובלעת הר הצופים בידי ירדן. בחמישה ביוני, בשעה 9:40, פתח צבא ירדן במלחמה בגזרת ירושלים. תחילה ירו הירדנים על ירושלים מנשק קל, ולאחר מכן פתחו בהפגזה כבדה על ירושלים המערבית שבריבונות ישראל. תגובת ישראל הייתה מדודה, והיא עשתה ניסיונות ישירים ועקיפים להידברות כדי למנוע הסלמה. בתיווך האו"ם, הושג הסכם הפסקת אש, אך ירדן הפרה הסכם זה בזמן קצר והשתלטה על ארמון הנציב. ישראל הגיבה במתקפת נגד וכבשה את ארמון הנציב.

מאותו רגע, עברה היוזמה לידי ישראל ונותרה בידה עד תום הקרבות. לאחר ההשתלטות על ארמון הנציב, המשיכה מתקפת הנגד הישראלית, וכוח של חטיבת ירושלים (חטיבה 16), מתוגבר בטנקים, כבש את הרכס שמדרום לארמון הנציב ומוצבים נוספים עד קיבוץ רמת רחל. במקביל לכיבוש שטחים בדרום ירושלים, פעלה חטיבת הראל (חטיבה 10) בצפון ירושלים, ובמהלך הלילה הראשון כבשה את מוצבי הרדאר שמצפון למעלה החמישה, ועד הבוקר למחרת הבקיעה עד גב ההר. במקביל, הבקיעה חטיבה 55 דרך גבעת התחמושת, שכונת שיח' ג'ראח ודרך שכם והגיעה עד מוזאון רוקפלר.

במהלך היום השני, השישה ביוני, נעה חטיבת הראל דרומה וכבשה את גבעת המבתר. באותו יום אחר הצהריים, כבשה חטיבת ירושלים את שכונת אבו טור הערבית. במהלך הלילה, הפציץ חיל האוויר הישראלי תגבורות של צבא ירדן שניסו להגיע אל העיר מכיוון יריחו.

בבוקר השבעה ביוני, כבשה חטיבה 55 בסיוע חטיבת הראל את מתחם אוגוסטה ויקטוריה שעל הר הזיתים. בסביבות השעה 11:00 באותו בוקר, נכנסו כוחות של שתי חטיבות החי"ר אל העיר העתיקה: צנחני חטיבה 55 נכנסו דרך שער האריות והגיעו אל הר הבית ואל הכותל המערבי, וחיילי חטיבת ירושלים נכנסו דרך שער האשפות ושחררו את הרובע היהודי.

היה זה אחד הקרבות הקשים ביותר במלחמת ששת הימים, והוא התנהל על שטח מצומצם יחסית. בקרב על ירושלים, נהרגו 182 חיילי צה"ל, כרבע מהנופלים במלחמה כולה.

פרטי המסלול

משך זמן הסיור : 5 שעות.

אורך המסלול : 4.5 ק"מ.

נקודת התחלה : גבעת התחמושת, רחוב זלמן שרגאי 5.

נקודת סיום : הכותל המערבי.

מגבלות : אין.

דגשי בטיחות

- יש לנקוט משנה זהירות בחציית כבישים.
- יש לוודא מצב ביטחוני, עם המשטרה, לפני הליכה בקטע המסלול מדרך שכם, שער האריות ועד הכותל.

דרגת קושי : קל, אינו בר-נגישות , למעט ברחבת הכותל המערבי.

ציוד מיוחד : אין.

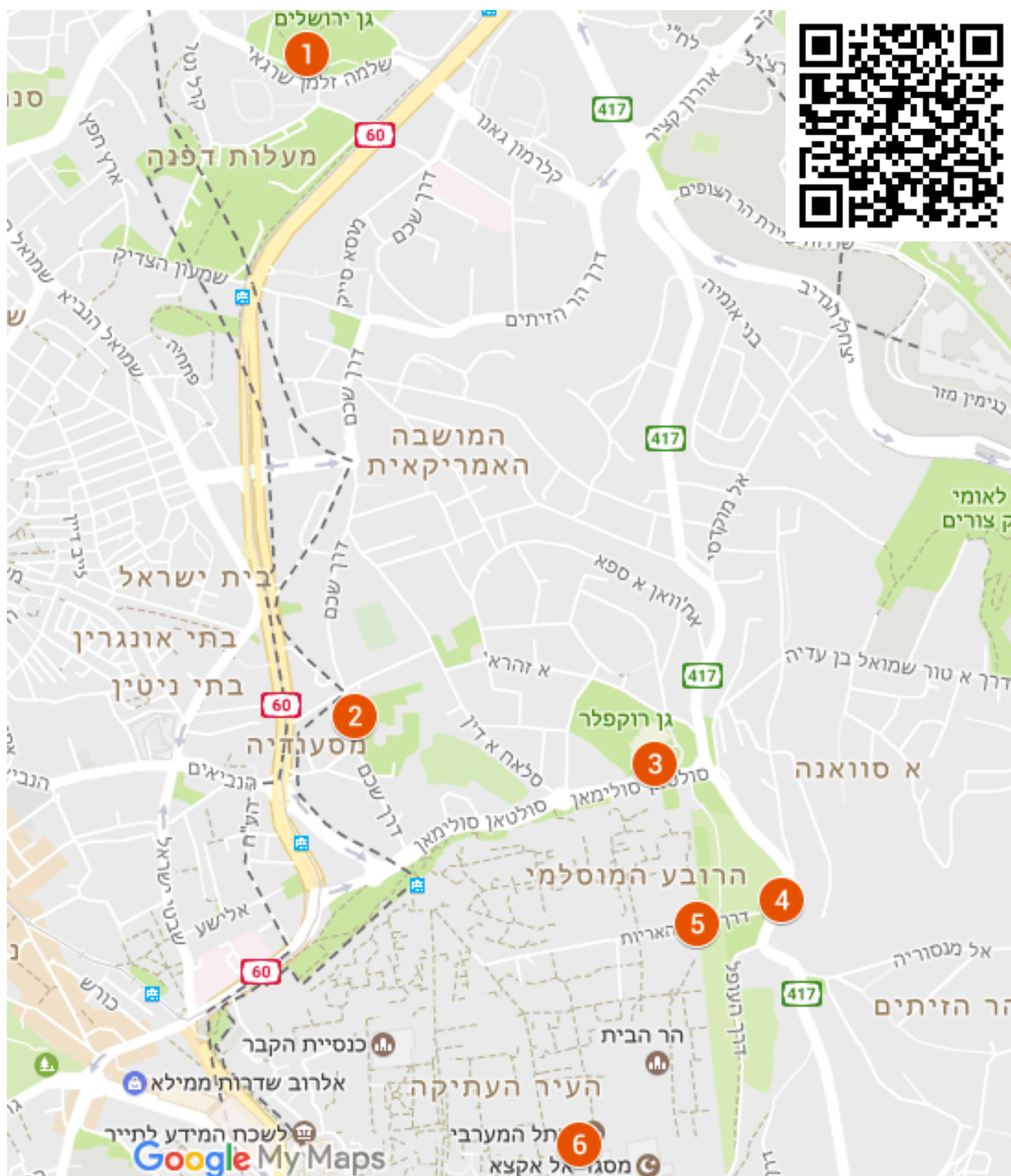
אתרים בתשלום : גבעת התחמושת.

תאור ההליכה במסלול

מסלול הסיור מתחיל בגבעת התחמושת (1), ברחוב זלמן שרגאי 5. משם נפנה לכביש 60, דרך בר-לב, שם עבר קו הגבול הנקרא "הקו העירוני". נלך לאורכו לכיוון דרום-מערב ונפנה לכיוון צפון-מזרח (שמאלה) ברחוב נעמי קייס. נמשיך בו עד לכיכר ונפנה בה דרומה (ימינה) אל דרך שכם. נלך בדרך שכם עד לנקודה המכונה "סמטת המוות" (2), ברחוב דרך שכם 21. נמשיך בדרך שכם עד רחוב סולטן סולימן, ובו נלך מזרחה עד מוזאון רוקפלר (3) ברחוב סולטן סולימן 27. נצא מרחבת המוזאון לרחוב סולטן סולימן ונלך בו מזרחה עד דרך יריחו, נלך בו לכיוון דרום (ימינה) עד גשר הסיירות – אנדרטה לזכר הצנחנים (4). מעט אחרי האנדרטה נפנה מערבה (ימינה) ונלך כ-300 מטרים עד לשער האריות (5) ברחוב דרך שער האריות. נחזור על עקבותינו ונפנה דרומה (ימינה) אל דרך יריחו וממנה מערבה (ימינה) אל דרך העופל. נלך בטיילת העופל, ששמה משתנה לדרך השלום, וניכנס בשער האשפות אל רחבת הכותל (6). כאן מסתיים המסלול.

מפת המסלול

מתוך: גוגל המפות שלי

תיאור האתרים שבמסלול

גבעת התחמושת (1), רחוב זלמן שרגאי 5

גבעת התחמושת, מתוך:

גבעת התחמושת נישאת לרום של 797 מטר והיא למעשה שלוחה של [הר הצופים](#). הבריטים הקימו את המתחם במטרה שישמש בונקר תחמושת לבסיס בית הספר לשוטרים הנמצא בסמוך.

בתום מלחמת העצמאות, נותר השטח בשליטה ירדנית, ו**קו התפר העירוני** עבר בסמוך. מוצב גבעת התחמושת שימש את הירדנים לשליטה על הדרך המובילה להר

הצופים. המוצב הוקף גדרות תיל ומוקשים, ותעלות קשר מבוטנות הקיפו את המוצב משלושה צדדים. התעלה המערבית, שפנתה אל ירושלים היהודית, הייתה מבוצרת במיוחד.

בלילה שבין חמישה לשישה ביוני 1967, התחולל במקום [קרב עקוב מדם](#) בין הירדנים לכוח ישראלי

השיר [גבעת התחמושת](#), יוטיוב

שכלל חיילי מילואים [מחטיבת ירושלים](#), בפיקודו של אליעזר אמיתי,

[ומחטיבת שריון הראל](#), בפיקודו של אורי בן ארי. לאחר שהלחימה

בירושלים החלה, סופחה אל הכוח גם חטיבה 55 של הצנחנים בפיקודו של מוטה גור. על החטיבה הוטל להבקיע את הקו העירוני בצפון ירושלים כדי ליצור בסיס לחבירה להר הצופים ולשחרור העיר העתיקה.

הביצורים שערכו הירדנים על גבעת התחמושת מאז 1949 עשו אותה ליעד מבוצר אימתני, מוקף תעלת קשר עמוקה בעלת דפנות בטון. כשהחל

הקרב, היו על הגבעה חיילים ירדנים רבים שהגיעו מבית הספר לשוטרים. חיילי צה"ל לא ידעו לקראת מה הם הולכים שכן המודיעין היה לקוי והן המפקדים הן החיילים לא הכירו לעומק את המקום ואת הסכנות הרבות שבו. בנוסף, הלחימה התבצעה בחשכה. סיפר על כך מיכה עשת, קמב"צ גדוד 66: "אפס חומר מודיעיני. מוטה לקח את המג"דים לסיור, אבל כל מה שהיה זה תצפית שראו בעין, לחלקנו הייתה היכרות עם הקו העירוני מקורס מ"פים אבל שום תכניות להתקפה. לפני הקרב ראינו בקושי את הצללית של בית הספר לשוטרים" (מתוך: [הקרב על הגבעה](#), ערוץ 7).

בקרב נהרגו 36 חיילים ישראלים – 12 לוחמים נהרגו בקרב בתעלות הקשר ועוד 24 בקרב על הגבעה. הקרב בגבעת התחמושת ידוע גם בשם "קרב הטוראים", שכן רבים מהמפקדים, מובילי הקרבות, שצעדו בראש הטור, נהרגו בתעלות, והחיילים הפשוטים, הטוראים, קיבלו לידיהם את האחריות והמשיכו את הקרבות למרות הכול.

סיפורי אומץ וגבורה התרחשו במהלך הקרב. [15 מהלוחמים](#) קיבלו עיטורים על לחימתם בקרב. בהם [איתן נאווה](#), שקיבל את עיטור הגבורה הגבוה ביותר. בקרב על הגבעה, נתקל הכוח בהתנגדות קשה והתקדמותו נעצרה. איתן יצא מהתעלה וחיפה על הכוח מהשטח החשוף, בכך אפשר לכוח שבתעלה להמשיך בהתקדמותו. הוא רץ חשוף, מלווה את התקדמות הכוח בתעלה ומחפה עליו, עד שנפגע מכדור אויב ונהרג. על מעשה זה העניק לו משה דיין, שר הביטחון, עיטור גבורה.

השיר גבעת התחמושת, שכתב יורם טהרלב, הוא, ברובו הגדול, תיאור אותנטי של הקרב שנלקח מראיונות שנערכו עם הלוחמים לאחר המלחמה ושפורסמו בעיתון "במחנה".

סמטת המוות (2), דרך שכס 21

במהלך הקרב על ירושלים במלחמת ששת הימים, בבוקר היום השני למלחמה (6 ביוני 1967), נע **מרדכי**

סמטת המוות, מתוך: ויקיפדיה

פרידמן, סגן מפקד פלוגה א' בגדוד 28 של חטיבת הצנחנים במילואים 55, בראש הפלוגה במעלה דרך שכס. לאחר ההשתלטות על צומת הרחובות דרך שכס וצללית א-דין, המשיך הכוח לנוע כדי לטהר עוד כמה יעדים. הכוח נכנס לסמטה הפונה מדרך שכס לכיוון דרום-מערב ("סמטת המוות") ואז נורתה מתוכה אש. פרידמן נכנס לסמטה וחילץ ממנה את גופת חברו. כאשר שמע חייל פצוע נוסף, הוא שב לסמטה וחילץ אף אותו. לאחר החילוץ, שב והסתער פנימה עם רימון יד כדי לחסל את העמדה שממנה נורו השניים. כשהניף את ידו להטיל את הרימון, פגע כדור בראשו והרגו. על מעשה גבורתו, קיבל סגן מרדכי פרידמן את עיטור הגבורה.

סמטת המוות היא סמטה ארוכה מאוד שבסופה עמד בניין בן שתי קומות. בקומה השנייה, עמדו צלפים ירדנים וירו בכל מי שניסה לעבור בסמטה.

הטייס סא"ל (במיל') אליעזר רגב, שאביו נהרג בסמטה זו, סיפר:

כאן היה בונקר וצריך היה להגיע מאחור ולכבוש את המקום מידי הירדנים. פה, בפינה הזו בדיוק, אבא שלי נהרג... קוראים למקום הזה סמטת הכלביים, אבל בכל הכתובים מכנים אותה "סמטת המוות". כדורים נורו לעבר הכוח מכיוון בית הספר לבנות. אבא שלי נכנס ראשון ונפגע. חייל אחר, מוטי פרידמן, פנה לחלץ אותו, וגם הוא נורה ונהרג במקום. מי שתיאר לי את מה שקרה אמר שאבא שלי נראה שלו בצורה בלתי-רגילה. כנראה שהכדור פגע בו בלב. (מתוך: **מעל סמטת המוות**, חיל האוויר)

מוזאון רוקפלר, מתוך: ויקיפדיה

יהושע דיאמנט ז"ל, תושב בני ברק, לוחם חטיבת הצנחנים, נפל כאשר פרץ לסמטת המוות בניסיון לחסל את הירדנים שבעמדה שהפילו חללים ופצועים בקרב חבריו. הוא אמר לאחד מחבריו: "אם יקרה לי משהו, תגידו להורים שלי שזה היה למען ירושלים" (מתוך: **חרדים 10**).

מוזאון רוקפלר (3), רחוב סולטן סולימן 27

מוזאון רוקפלר הוא מוזאון לארכאולוגיה הנמצא במזרח העיר. בתקופת השלטון העות'מאני, סבלה ירושלים מהעדר מוסדות תרבות. המוסדות שהיו בה היו בעיקרם מוסדות דת. הבריטים הביאו עמם

פריחה תרבותית ומדעית והקימו את מוזאון רוקפלר לארכאולוגיה. למעשה, מוזאון רוקפלר הוא מבנה התרבות היחיד שהקימו הבריטים בעיר והוא נחשב לאחד ממבני התרבות היפים והמרשימים. במבנה שולבו אלמנטים מסורתיים וטכנולוגיה מודרנית, כגון גגות המעוטרים בכיפות ומחוזקים בבטון מזוין. המבנה בנוי סביב חצר פנימית, ואגירת המים נעשתה בבורות כמקובל באותה תקופה.

[מוזאון רוקפלר](#), מתוך: ויקיפדיה

בנייתו ארכה כשמונה שנים, והוא נחנך בינואר 1938. כמקובל באותה עת, תאורת המקום התבססה על אור השמש, ולשם כך נבנו חלונות גבוהים. על הקירות חקוקות כתובות בעברית, בערבית ובאנגלית.

עם תום שלטונם של הבריטים בארץ, נמסר ניהול המוזאון לידי מועצת מנהלים בינלאומית, שכללה נציגים מטעם אוניברסיטות מאירופה ומהמזרח התיכון, בהם גם הארכאולוג אלעזר סוקניק.

לאחר מלחמת העצמאות, היה אזור המוזאון בשליטת הירדנים, וממצאים ארכאולוגיים מהאזור הועברו למוזאון הירדני. מבנה המוזאון והאוסף שבו לא טופחו, אך גם לא הושחתו. [עוזי נרקיס](#), מפקד פיקוד מרכז במלחמה, אמר למוטה גור: "המשימה היא להתחבר עם ההר, אך זכור את העיר העתיקה. עליך למשוך ימינה לכיוון [מוזאון רוקפלר](#) כדי שתהיה נכון בכל עת לפרוץ את החומה ולכבוש את העיר העתיקה" ([עוזי נרקיס](#), [אחת ירושלים](#), עמ' 119-120, בתוך: ויקיפדיה).

לאחר הקרב בסמטת המוות, ב-6.6.1967, פרץ גדוד 28 של חטיבת צנחנים 55 דרך אזור ההפקר לכיוון המוזאון, כבש אותו לאחר קרב קצר ובמקום התיישב חפ"ק החטיבה בפיקודו של מוטה גור. שם גם התארגנו הצנחנים לכיבוש העיר (התכנית המקורית הייתה לכבוש את העיר דרך אוגוסטה ויקטוריה, בפועל, בשל טעות, הכניסה לעיר הייתה דרך שער האריות). לחפ"ק הצטרפו גם שלשה ארכאולוגים מהאוניברסיטה העברית כדי לשמור על המוצגים יקרי הערך שבמקום. כשנה לאחר המלחמה, נפתחה התערוכה הראשונה במוזאון.

[גשר הסיירת – האנדרטה \(4\)](#), רחוב דרך יריחו

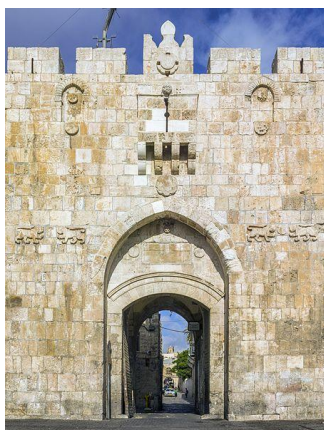
[אנדרטת סיירת הצנחנים](#) מתוך ynet

ב-6.6.1967, התמקמה פלוגת טנקים של חטיבת הראל ליד מוזאון רוקפלר וירתה משם אש לעבר מתחם אוגוסטה ויקטוריה. פלוגה נוספת הייתה אמורה לרדת מהמוזאון דרך הר הזיתים ולהגיע לאוגוסטה ויקטוריה. ההתקפה התעכבה ויצאה לפועל רק עם אור יום אחרון. בשל ירי ירדני בלתי-פוסק ובשל החשכה, לא יכלו המפקדים לבצע תצפית על האזור, ומפקד פלוגת הטנקים טעה והמשיך לעבר יריחו. הכוח הגיע אל גשר גת שמנים, שם ניצבו לנגד עיניהם חומות העיר העתיקה, וחילי הלגיון שעליה פתחו באש. מפקד הכוח הבין שטעה וניסה להסתובב ולחזור, הניסיון

נכשל. גם כוח הסיירת נפגע והחל מאמץ לחילוץ הנפגעים תחת אש כבדה. אחד הטנקים נפגע ועלה באש, וטנק המ"פ התהפך אל נחל קדרון. לאחר שעות מספר, הצליח מפקד הכוח, מיכה בן ארי (קפוסטה), לחץ את חייליו. חמישה נהרגו בקרב על הגשר, הידוע בשמו "קרב גשר הסיירת". ההסתבכות בקרב על הגשר מנעה את הכניסה לאוגוסטה ויקטוריה, והיא נכבשה רק למחרת בסיוע חיל האוויר.

ליד הדרך הפונה לגת שמנים ולשער האריות, ניצבת אנדרטה לסיירת הצנחנים, המנציחה גם חמישה חללי סיירת 75 מחטיבת צנחנים 80 שנפלו במלחמת ששת הימים בהסתערות לכיבוש רכס הר הזיתים ולשחרור ירושלים העתיקה.

[שער האריות \(5\)](#), דרך שער האריות

שער האריות הוא אחד משערי העתיקה הממוקם בחומה הצפונית-מזרחית והוא משמש יציאה ראשית לכיוון הר הזיתים וים המלח ושער כניסה ראשי למוסלמים העולים להר הבית. השער נבנה בין השנים 1538-1539, עם שיפוץ החומות על-ידי סולימן המפואר. שמו של השער נגזר מדמויות האריות החקוקות על חזיתו, שהיו

[שער האריות](#), בתוך: ויקיפדיה

סמלו של המלך בייברס (ביי – אדון, ברס – אריה). מסופר שהאריות הופיעו פעמיים בחלומו של המלך, והוא הבין כי זהו אות שהוא עלול להיענש מכיוון שלא הגן על ירושלים. המלך הזדרז לשפץ את חומות העיר וחקק את תבליט האריות בשער זכר לחלומו.

דרך שער האריות, פרצו הצנחנים לעיר העתיקה. זו הייתה הפעם הראשונה שצבא פרץ לעיר מכיוון מזרח. בבוקר ה-7.6.1967, ניתנה הוראה רשמית לפרוץ לעיר העתיקה. המשימה הוטלה על חטיבה 55 בפיקודו של מוטה גור.

הפיקוד התמקם במלון "אינטרקונטיננטל" ("מלון הקשתות" בהר הזיתים). כוח הצנחנים נע לכיוון שער האריות ואחריו שתי פלוגות מגדוד 71, גדודים 66 ו-28 וכן מחלקת טנקים.

בשעה 9:45, הגיע זחל"ם המח"ט לשער האריות, עקף את הטנקים – שלא יכלו להיכנס בשער הצר – ונע פנימה ברחוב ויה דולורזה. כמה דקות לאחר מכן, נכנסה חבורת הפיקוד להר הבית עם פלוגה א' של גדוד 71, שהגיעה ראשונה מבין פלוגות הגדוד. בשעה 10:00, הכריז מוטה גור ברשת הקשר את המשפט המפורסם: "הר הבית בידנו, עבור! כל הכוחות חדל אש. עבור".

למרות יריות הצלפים ולמרות חילופי האש סביב, רצו הצנחנים בסמטות העיר העתיקה לכיוון [הר הבית](#) והכותל המערבי. לוחמים שהשתתפו במלחמה בחזיתות אחרות ושמעו ברדיו על שחרור ירושלים סיפרו:

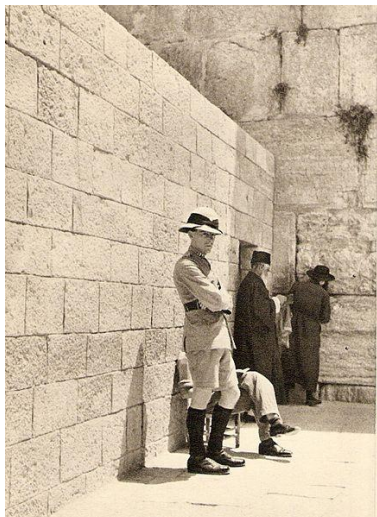
הייתה התרגשות גדולה, היה קשה להאמין שירושלים העתיקה נמצאת בידנו... זהו מאורע היסטורי שאף אחד לא חשב שיזכה לו... אני זוכר שאנשים בכו... ולא התביישו לבכות למרות שהם אנשים מבוגרים... ירושלים העתיקה הייתה בשבילנו תמיד סמל... זאת עיר הבירה שלנו.

[הר הבית בידנו](#), יוטיוב

זה אולי סימל את משאת הנפש שלנו ב-19 השנים... לא חשבנו באותו רגע... על האבדות, על החיילים שנפלו כדי להשיג את זה. הייתה שמחה שלמה. (מתוך: אברהם שפירא [עורך], [שיח לוחמים – פרקי הקשבה והתבוננות, עדויות של לוחמים במלחמת ששת הימים](#), עמ' 223-225, בתוך: תרבות.il)

[הכותל המערבי \(6\)](#)

הכותל המערבי הוא אחד מארבעה קירות תמך המקיפים את הר הבית זה כאלפיים שנה, משלהי תקופת בית שני ועד ימינו. המסורת היהודית מייחסת לכותל המערבי קדושה יתרה, וכנראה כבר במאה ה-14 נקבע מקום תפילה בסמוך אליו, והוא משמש עד היום. לכותל המערבי חשיבות דתית, לאומית והיסטורית, ואלה מושכים אליו מיליוני מבקרים בכל שנה, יהודים ושאינם יהודים. קדושתו נובעת מהיותו קיר התמך שהיה הסמוך ביותר לדביר, לקודש הקודשים, בבית המקדש.

[שוטר בריטי משגיח על התפילה בכותל](#), 1934, מתוך: ויקיפדיה

מהתקופה הממלוכית ועד מלחמת ששת הימים, שכנה סמוך לכותל, באזור של רחבת הכותל היום, [שכונת המוגרבים](#) המוסלמית, והיא הקשתה על היהודים את הגישה אל הכותל

ואת התפילה סמוך לו. מצב זה נמשך גם בתקופה העות'מאנית, שבה נאסר על יהודים להציב ספסלים או מחיצות במקום. בתקופת המנדט הבריטי, היה הכותל מוקד מתיחות בין יהודים וערבים, מתיחות שהתלקחה לפרעות תרפ"ט (1929).

לאחר מלחמת העצמאות, נכלל הכותל בשטח הירדני ונאסרה אליו כל גישה, על-אף שבהסכם שביתת הנשק הובטח אחרת. הנקודה הקרובה ביותר אל הכותל הייתה חדרו של הנשיא בהר ציון, במתחם קבר דוד.

בתום מלחמת ששת הימים, לאחר כיבוש העיר העתיקה ושחרור הכותל, התאספו בסמוך לו חיילי חטיבת הצנחנים וחטיבת ירושלים שהשתתפו בקרבות. אלי לנדאו סיפר על מפגש הצנחנים עם אבני הכותל:

[שחרור הכותל](#), יוטיוב

לפתע שמעתי קריאה, חייל שראה ראשון את הכותל המערבי השמיע צעקה: "אני רואה את הכותל המערבי". כולנו פרצנו אחריו דרך שער קטן, ומיששנו את האבנים באהבה גדולה שנדלקה פתאום בכל לב. חיילים נצמדו אל הכותל והחלו למרר בבכי. אינני זוכר, במשך שלושת ימי הקרב על ירושלים העתיקה, חיילים בוכים, למרות העובדה שראו את טובי רעיהם נפגעים. ואילו עתה כרעו ליד הכותל ומיררו בבכי כילדים קטנים. חיילים שפניהם מכוסים זיפי זקן ועיניהם אדומות מעייפות של קרב התחבקו והתנשקו כשהם צועקים: "ירושלים שלנו". (מתוך: [האגף לתרבות תורנית משרד חינוך](#))

[הכותל](#), שיר ביוטיוב

הרב גורן, הרב הראשי לצה"ל דאז, נכנס עם הצנחנים לעיר העתיקה דרך שער האריות והיה מן הראשונים שהגיעו לכותל המערבי לאחר כיבוש הר הבית. הוא ברך שם ברכת שהחיינו, נשא את תפילת "אל מלא רחמים" ואמר הלל בברכה. את כניסתו לעיר העתיקה ואת התפילות ליווה בתקיעות שופר. היו אלו תקיעות השופר הראשונות שנשמעו ליד הכותל זה 19 שנה, מאז מלחמת העצמאות.

לאחר מלחמת ששת הימים, פונתה שכונת המוגרבים ונהרסה ובמקומה הוקמה רחבת הכותל, המשמשת לעצרות ולטקסים.

ביבליוגרפיה מומלצת

- בן-אריה, יהושע (1999), "המוסדות הזרים לארכאולוגיה ולחקירת ארץ ישראל בתקופת המנדט", חלק א, **קתדרה**, 92, ירושלים: יד בן-צבי, עמ' 150-153.
- גור, מוטה (1973), **הר הבית בידינו – על לחימת חטיבת הצנחנים בירושלים במלחמת ששת הימים**, תל-אביב: משרד הביטחון.
- ובר, שאול (2016), **הקרב על גבעת התחמושת – רקוויאם לגבעה נעלמה**, ירושלים: כרמל.
- נתן, משה (1968), **המלחמה על ירושלים**, תל-אביב: אות פז.

קישורים אינטרנטיים נוספים

- [אתר לזכרו של מוטה גור](#).
- [אתר מורשת הכותל](#).
- [גבעת התחמושת, אתר לאומי](#).
- [דיווח בגל"צ על שחרור הכותל](#) – אודיו, כ-24 דקות.
- [המוצדקים בפזמוני ישראל: "גבעת התחמושת", מאת יורם טהרלב](#) – אלי שיד.
- [ירושלים, העיר שחברה לה יחדיו, 1967 – ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון](#) – כ-5 דקות, ללא קול, יוטיוב.
- [ירושלים של זהב](#) – השיר בביצוע שולי נתן, יוטיוב.
- [סיפורה הלא ידוע של החטיבה הירושלמית וכיבוש ירושלים](#).
- [סמטת המוות – סיפורו של יהושע דיאמנט](#) – חרדים10.
- [פתיחת הכותל לציבור לאחר מלחמת ששת הימים](#) – כ-5 דקות, יוטיוב.
- [קרבות ירושלים, בדרך לעיר העתיקה ולכותל](#) – קולות אוטנטיים מהלחימה, כ-6 דקות, יוטיוב.
- [תולדות מוזאון רוקפלר](#) – יובל ברוך ורחל קודיש ושדי, רשות העתיקות.